

Rubrika Eksports

Raksts veidots sadarbībā ar LIAA un Eiropas Biznesa atbalsta tīklu Latvijā

„Zaļās pēdas” nospiedums

Ineta Želve, *nozare.lv*

Videi draudzīga uzņēmējdarbība nav tikai obligāto likumos iestrādāto normu izpilde „ķeksīša” pēc. Svarīga ir stratēģiska, sistemātiska un tālredzīga uzņēmuma vadība. Kā biežāk izmantotie brīvprātīgi piemērojamie vides pārvaldības līdzekļi uzņēmuma ilgtspējīgai attīstībai minami investīcijas videi draudzīgās tehnoloģijās, zaļais iepirkums, videi draudzīgu produktu ražošana un vides vadības sistēmu ieviešana.

Saimnieciskā darbība vienmēr rada ietekmi uz vidi. Tā var būt gan pozitīva, gan negatīva, tomēr visbiežāk tā ir abu šo ietekmju veidu kombinācija noteiktā proporcijā un izpaužas kā tiešas vai netiešas pārmaiņas vidē, informē Vides pārraudzības valsts biroja Sākotnējā izvērtējuma daļas vadītāja Iveta Jēgere. Šīs pārmaiņas vidē savukārt ietekmē vai var ietekmēt cilvēku, viņa veselību un drošību, bioloģisko daudzveidību, augsni, gaisu, ūdeni, klimatu, ainavu, kultūras vai dabas mantojumu un citas vērtības. Ir neiespējami nošķirt, kura no minētajām jomām ir svarīgāka, vēl jo grūtāk noteikt, kuru uzņēmējdarbības aspektu videi draudzīga vadība ir atslēga vides aizsardzībai. Katras uzņēmējdarbības radītais „ekoloģiskās pēdas” nospiedums ir savā ziņā unikāls un prasa individuālu pieeju, - pārdomātas un motivētas rīcības, pirmkārt, jau vides problēmu identificēšanai, otrkārt, - to risināšanai. Šāda uzdevuma veikšanai Eiropas Savienībā (ES) un arī Latvijā paralēli darbojas gan obligāto jeb normatīvajos aktos noteikto, gan brīvprātīgo vides aizsardzības pasākumu sistēma, un tā vērsta gan uz racionālu resursu izmantošanu, gan piesārņojuma kontroli, gan avāriju risku novēršanu, gan līdzsvarotu materiālu plūsmu veicināšanu, gan atkritumu ilgtspējīgu apsaimniekošanu, gan citām videi jutīgām jomām.

Nevar izmērīt ar lineālu

Videi draudzīgu uzņēmējdarbību nevar mērīt ar kalibrētu lineālu. Tai ir starpdisciplināra forma, un tās vienīgā mēraukla ir ilgtspēja. Videi draudzīga uzņēmējdarbība ir stratēģiska un sistēmiska uzņēmuma vadība, tādēļ identificēto vides problēmu risināšana nevar būt tikai kā vienas reizes transakcija. Tām jābūt apzinātām rīcībām, kurām ir pēctecība, tādēļ rūpes par vidi ir jāizjūt kā vajadzība, kas gan individuālajā, gan profesionālajā darbībā kā paradums nostiprinās tikai caur motivētu personīgo jeb brīvprātīgu izvēli. Videi draudzīga uzņēmējdarbība nav tikai rīcības normatīvajos aktos noteikto prasību izpilde. Bez šaubām, tas ir uzņēmuma tēla prezentācijas mākslas jautājums, taču draudzīgumu attiecībā pret vidi nevar sasaistīt tikai ar apstākli, ka ražotne pirms piesārņojošas darbības uzsākšanas ir saņēmusi attiecīgu atļauju, vai organizē ražošanas atkritumu un iepakojuma apsaimniekošanu tādā formā, kā to pie atbilstīgās jaudas pieprasa likums. Videi draudzīgas rīcības apņemšanos nedemonstrē tikai tas, ko uzņēmums veic pienākuma kārtā. Videi draudzīgas rīcības apņemšanos galvenokārt demonstrē tieši tas, ko uzņēmums ir brīvprātīgi uzņēmies papildus. Uzņēmuma politika ir svarīga ne kā dokuments

rakstāmgalda atvilktnē, bet kā domāšanas veids un rīcību funkcionāla sistēma, norāda Jēgere.

Iestrādes likumdošanā

SIA *VentEko* vides pārvaldības projektu nodaļas vadītāja Ilze Kirstuka un projektu vadītāja Inga Gavena stāsta, ka uzņēmējdarbības vides draudzīgumu vispirms nosaka obligātās likumdošanas aktos noteiktās prasības vides politikā Latvijā. Ņemot vērā daudzveidīgos vides apstākļus un dažāda veida saimnieciskās darbības, nav iespējams viennozīmīgi definēt videi draudzīga uzņēmuma tipu. Tas, vai uzņēmums ir videi draudzīgs, vislielākajā mērā ir atkarīgs no uzņēmuma vadības ieinteresētības.

Latvijā daudz jaunu vides aizsardzības principu ir pārņemts un iestrādāts tiesību aktos pēc iestāšanās ES. Taču ne vienmēr jautājumi risināti pēc būtības, ņemot vērā konkrētos Latvijas apstākļus. Bieži vien tas veikts „ķeksīša” dēļ, lai atskaitītos Eiropas Komisijai, bet nerisinot Latvijai aktuālus jautājumus pēc būtības, nesaistot uzņēmumu izdevumus ar viņu ieguvumiem, uzņēmumu atbildību ar sabiedrības ieguvumiem kopumā.

Vides pārraudzības valsts biroja pārstāve norāda, ka ES darbojas dažādas kopienas līmeņa un nacionālās shēmas, kas apliecina uzņēmējdarbības vadības, produktu ražošanas vai pakalpojuma sniegšanas vides kvalitāti. Ir marķējumi, kas apliecina elektroierīču energoefektivitāti, produktu bioloģisko izcelsmi un videi draudzīgu politiku. Priekšplānā izvirzāmas divas visā ES atzītas vides shēmas, kas vērstas uz uzņēmumu tiešās un netiešās ietekmes mazināšanu un videi draudzīga patēriņa veicināšanu – pirmkārt, EMAS (*Environment Management and Audit Scheme*) jeb Vides vadības un audita sistēma, kuras pamatprincipi bāzēti ISO 14001 standartā. Tas ir videi draudzīgas darbības modelis ilgtermiņa piesārņojuma slodzes mazināšanai, racionālai dabas resursu izmantošanai un vides izglītībai.

Otrkārt, Eiropas Ekomarķējums jeb *Ekopuķīte*. Ekomarķējuma pamatā ir preventīva organizāciju radītās tiešās un netiešās ietekmes mazināšana, veicinot videi draudzīgu patēriņu. Ekomarķējums uz produkta vai pakalpojuma simbolizē, ka tas atbilst konkrētiem ražošanas procesa, produkta satura vai pakalpojuma sniegšanas veida standartiem vai kritērijiem. Sistēmas mērķis ir sekmēt un stimulēt tādu preču ražošanu un pakalpojumu sniegšanu, kuru ietekme uz vidi visos to dzīves cikla posmos ir samazināta līdz minimumam. Ekomarķējuma atpazīstamības zīme ir *Ekopuķīte*, un to var piešķirt gan precēm, gan pakalpojumiem. Šobrīd Latvijā *Ekopuķīti* var piešķirt vairāk nekā divdesmit produktu grupām – tekstilizstrādājumiem, apaviem, ziepēm, šampūniem un matu kondicionieriem, mazgāšanas un tīrīšanas līdzekļiem, veļas un trauku mazgāšanas mašīnām, ledusskapjiem, putekļusūcējiem, televizoriem, gultas matračiem, krāsām un lakām, grīdas segumiem, spuldzēm, kopēšanas un zīmēšanas papīram, datoriem, augsnes ielabošanas līdzekļiem un pat tūrisma mītnu pakalpojumiem.

Svarīga tālredzīga uzņēmumu politika

VentEko pārstāves atzīmē, ka šobrīd ļoti populārs ir sauklis – birokrātisko šķēršļu samazināšana. Taču atvieglot un nereti likvidējot atsevišķus regulējumus un prasības, kā arī būtiski samazinot valsts kontroles jaudu, uzņēmējam tiek dotas iespējas pašam izlemt un noteikt prioritātes. Šībrīža sarežģītajā ekonomiskajā situācijā nereti vides aizsardzības jautājumu risinājumi tiek atstāti „labākiem laikiem”. Taču šādi lēmumi var radīt smagas sekas nākotnē, jo piesārņotas vides attīrīšana vienmēr ir daudzkārt dārgāka par preventīvajiem pasākumiem, un pilnībā vidi nav iespējams attīrīt.

Ja uzskata, ka videi draudzīgas rīcības apņemšanos vislabāk demonstrē tieši tas, ko uzņēmums ir brīvprātīgi uzņēmis papildus, tad starp Latvijas organizācijām un komersantiem ir ļoti maz tādu, kas ir bijuši tik drosmīgi, lai uzņemtos atbildīgo iniciatīvu būt „zaļiem” un oficiāli apliecinātu to ar videi draudzīgu marķējumu. Jau obligātās vides aizsardzības prasības bieži vien tiek uzskatītas par nastu vai slogu, un brīvprātīgie vides instrumenti visdrīzāk - kā situācijai neadekvāts luksuss, norāda Jēgere. Šāda rakstura dialogā starp komersantiem un valsti priekšplānā ne reizi vien tiek izvirzīts jautājums par prasību stingrību un to samērīgumu attiecībā pret sabiedrības kopējo ieguvumu. Domājams, ka šeit vainojams tas, ka sabiedrībā vides aizsardzības jautājumus bieži uzlūko kā atrautu problēmu loku nevis kā ekonomisko un sociālo jautājumu mijiedarbību. Vides aizsardzības mērķis nav bremsēt tautsaimniecības attīstību, bet gan orientēt to uz līdzsvarotu attīstību, kur gan komercdarbības, gan katra indivīda ikdienas rīcības negatīvās ietekmes ir apzinātas un novērstas jau priekšlaicīgi, tādējādi panākot, ka katra diena cilvēka dzīvē vērsta uz kompromisu. Jau šobrīd virkne tālredzīgu uzņēmumu ievieš progresīvas tehnoloģijas, kas ilgtermiņā dod gan ekonomisko ieguvumu, gan nodara mazāku kaitējumu videi, un gribētos cerēt, ka videi draudzīgu uzņēmumu, kas savu vides politiku apliecina arī ar darbiem, ir daudz vairāk nekā tikai to, kas ieguvuši „zaļo” marķējumu.